

БӨЛІМ: ЖАЛПЫ РУБРИКА

Жыр алыбының шексіз әлемін шетелдіктердің қабылдауы.

ЖАРИЯЛАНДЫ
09.11.2021СІЛТЕМЕ
<https://bilimger.kz/109596/>

*Ілгеріде Шөже, Балта заманда өткен,
Асекең, Бұқар жырау арманда өткен.
Солардың әруағы маған қонып,
Ел мұңын жырмен толғап нәсерлеткем.
Сөйлеймін ерегіссем өктем-өктем,
Түскендей жайдың оғы саған көктен.
Шын қызсам сөзім – жалын, домбырам – найза,
Құрсаулы сауыт болар маған шекпен...*

Жамбыл

Адамзаттың қайталанбас ұлы, қазақ халқының ғасырлар бойғы эпикалық өнімі, өз шығармаларында тұлғаның трагедиясын, махаббатын, ізденісін көркем бейнелеген жазушы деп қазақ ақынын, Шыңғыс Айтматов атаған.

Оның шығармашылығына Мұхтар Әуезов, Сәкен Сейфуллин, Сәбит Мұқанов, Ғабит Мүсірепов тәнті болған. 1939 жылы Жамбыл Жабаевтың» әндері мен поэмалары » беларусь тіліне аударылған. Оған Янк Купал мен Якуб Коластың шығармалары арналды.

Жеке өлеңдері әлемнің көптеген тілдерінде кеңестік поэзияның журналдары мен антологияларында пайда болған кезде, Жамбыл Жабаевтың шығармашылығы туралы шет елдерде 1930 жылдардың соңында біле бастады. Сол жылдары Жамбыл Жабаевтың поэтикалық шығармаларын неміс тіліне аудару саласында айтарлықтай жұмыс жүргізілді. Ж.Жабаевтың өмірі мен өнерпаздық сырлары, айрықша құбылысты тұстары,

тұлғалық табиғаты терең танылады. Жамбылдың бірқатар өлеңдері «Rhythmen der Steppe» кітабына енген. 1976 жылы неміс тілінде Х. Хупперт, Ф. Больгер, Р. Жакмыен аударған.

1943 жылы Жамбылдың «Для нашей родной страны» атты өлеңі Нью-Йорктегі «Dial press» баспасында басылып шыққан «War poems of the United Nations» кітабына енді. Бұған дейін 1938-1939 жылдары «Наша солнечная страна», «Песня о Ленине», «Ленинградцы, дети мои!», «Песня о большом караване», «Кляча и конь», «Славься в песнях, СССР!» қазірдің өзінде ағылшын тіліне аударылып, Мәскеуде жарық көрген «International Literature», «Soviet Literature» сериясындағы журналдарда жарияланды. Аудармаларды тек кеңестік аудармашылар ғана жүзеге асырған жоқ, сонымен қатар шетелдік аудармашыларды жұмыстанды (В.Жак, Дж.Линдсей). Осы серияда испан тілінде «La Literatura international» соғыс жылдарында Жамбылдың «Дружба народов» (1942), «испанские братьям» (1945), «Ленинградцы, дети мои!» (1945). Бүкіл әлемге таралған осы журналдардың арқасында шетелдік оқырмандар көптеген кеңес жазушылары мен ақындарының шығармашылығымен танысуға мүмкіндік алды.

1950 жылдары Жамбыл Жабаевтың Албан тіліндегі өлеңдері «Zeri i rinise», «Letrari i ri», «Bashkimi» журналдарында Албания астанасы Тиранда, словак тілінде – Братиславадағы «Kulturny zivot» журналында, чех тілінде – Прагадағы «Svet Sovetu» журналында жарияланды. Сонымен қатар, Жамбыл өлеңдері француз, поляк және румын тілдеріне аударылды. Жамбылдың Болгар және венгр тілдеріндегі таңдамалы поэтикалық шығармалары София мен Будапештте жарық көрді. Болгарияда аудармаларды Д.Василев, А. Германов, А. Тодоров, к. Коняров, ал Венгрияда – А. Хидас, и. Тренчени-Вальдапфель, Л. Наджи, Л. Кардош жүзеге асырды.

Шығыс шет елдерінен негізінен Қытайда, Кореяда және Моңғолияда аударылған қазақ әдебиеті пайда болды. Мәселен, 1952 жылы Шанхайда Қытай тілінде Ша Цзинь аударған Жамбылдың «Избранное» атты поэтикалық жинағы жарық көрді, 1957 жылы Жамбыл өлеңдері «Шикань» журналында басылып шықты, 1958 жылы — «Ивен» журналында. 1958 және 1963 жылдары Пхеньянда Жамбылдың поэтикалық шығармалары корей тілінде жарық көрді, ал моңғол тілінде-Ұланбатырда 1958, 1966, 1972 жылдары.

Көркем аударма қазақ әдебиетін, шетелдіктердің қабылдауында маңызды рөл атқарады. Жамбыл Жабаевтың шет тілдерінде жарияланған өлеңдері әлем бойынша оң пікірлер тудырды. 1938 жылы «Dzhambul – beloved Bard of Kazakhstan» атты мақаласы оның портретімен АҚШ-та ай сайын шығатын «Soviet Russia Today» журналында жарияланды. Сол жылы Нью-Йоркте күнделікті «Daily Worker» газетінде «Dzhambul – 93 years old» мақаласы жарық көрді.

Жамбыл Жабаевтың өмірі мен шығармашылығы туралы қысқаша мәліметтер көптеген

шетел энциклопедияларына енгізілген: «Кратка Българска енциклопедия» (София, 1964) и «Энциклопедия. А-Я» (София, 1974) Болгария Ғылым Академиясы, «Uj Magyar lexicon» (Будапешт, 1960) Венгрия Ғылым Академиясы, «Dictionar Enciclopedic Roman» (Бухарест, 1964), «Leksykon Panstwowe Wydawnictwo naukowa» (Варшава, 1972), «Grand Larousse Encyclopedique» (Париж, 1961, 1977), «Enciklopedija Jugoslavenskog leksikografskog zavoda» (Загреб, 1977), «Mala encyklopedia spisovatel'ov sveta» (Братислава, 1978), «Illustrovany encyklopedicky slovník» (Прага, 1980). Самым большим числом представлены немецкие энциклопедии: «Meyers Taschenlexikon. A-Z» (Лейпциг, 1963), «Meyers kleines Lexikon» (Лейпциг, 1967), «Meyers neues Lexikon» (Лейпциг, 1972), «Meyers Enzyklopaedisches Lexikon» (Цюрих, 1973), «Handbuch der Sowjetliteratur» (Лейпциг, 1975).

Еуропалық баспасөзде Жамбыл Жабаевқа Чех авторларының мақалалары арналған-б. Пашкова - «Novy orient», 1946), Э. Шипа («Rude pravo», 1957), болгарских - С.Таджера («Българо-съветска дружба», 1955), Е.Герговой («Пламък», 1971), С.Лифтеровой («Отечествен фронт», 1971), польских - Л.Рубаха («Przyjazn», 1946), З.Зички («Tribuna Ludu», 1950), румынских - С.Иуреса («Scinteia tineret», 1955), В.Кернбаха («Flascara», 1955). 1940 жылы Норвегияның «Arbeideren» газетінде (Осло қ.) «Jambul. Mitt liv fortait av Jambul, folkerauer fra Kasakhstan». Мақаласы жарық көрді. Қазақ ақыны туралы ауқымды да мазмұнды мақаланы қазақ әдебиетінің венгерлік зерттеушісі Имре Тренчени-Вальдапфель жазған.

Тәуелсіздік жағдайында Қазақстанда Түркия, Қытай, Моңғолия, Үндістан, Пәкістан, Иранмен әдеби байланыстар жанданды. Бұл үдеріске 1990-2000 жылдары Қазақ әдебиеті классиктерінің әдеби мерейтойларын өткізу, оның ішінде 1996 жылы Жамбыл Жабаевтың 150 жылдық мерейтойын мерекелеу үлкен септігін тигізді. 1996 жылы Пәкістан мен Түркияда, Жамбылдың ақындық туындылары басылған кітаптар жарық көрді. «Jambil' in eserlerinden seçmeler» («Жамбылдың таңдамалы шығармалары») жинағы түрік тілінде Зейнеш Исмаил мен Ахмет Гунгордың аудармасымен жарық көрді. Оны дайындау кезінде әдебиет және өнер институты шығарған Ж.Жабаев шығармаларының (1992) екі томдығы негізге алынады. М. О. Әуезов.

Анкарада жарық көрген кітапқа Халықаралық қазақ-түрік университетінің негізін қалаушының кіріспе мақаласы енген.

Х. А.Яссауи, Намык Кемал Зайбек және Зейнеш Исмаил, Ахмет Гунгордың алғы сөзі. Намык Кемал Зайбек өзінің кіріспе мақаласында: «белгілі жыршы Жамбыл Жабаевтың шығармалары жазылған кітап Түркияда тұңғыш рет Орта Азия түркі халықтарының жыраулық өнерін паш етті. Осыған байланысты бұл шығармалардың Түркі әлемі әдебиеті үшін маңызы айрықша болып табылады. Біздің жас ұрпақ үшін түркі әлемінің танымал ақындарының шығармашылығын білу қажет. Осы кітапта жарияланған жұмыстар осы мақсатқа қызмет етеді». Сөз соңында Намык Кемал Зейбек Түрік ғалымдарына, әдебиеттанушыларға және ойшылдарға Жамбыл Жабаевтың шығармашылығы үлгісінде түркітілдес поэзияны

ой елегінен өткізуді ұсынды. Алғы сөз авторлары Жамбыл Жабаевтың өмірі мен шығармашылығы туралы әңгімелейді, оның таланты мен жырау, ақын, айтыскер ретіндегі шеберлігін ерекше атап өтті. Жамбылдың қазақ дастандарын жақсы білуі атап өтілді, ол халық арасында домбыраны таратты, сонымен қатар, дамытты және жоғары деңгейге көтерді. Жамбыл шығармашылығының ерекшелігі ретінде түрік авторлары оның шынайы және реалистік шығармаларының өткір әлеуметтік бағыты мен танымдық тереңдігін атайды. Кітапқа қазақ ақынының таңдамалы өлеңдері мен айтыстары, сондай-ақ «Өтеген батыр» дастаны енген.

Жамбыл Жабаевтың поэтикалық туындыларын түрік тілінде басып шығару Түркияда оның шығармашылығына ғылыми зерттеулер жүргізуге ықпал етті. Сонымен, 2006 жылы Мугла қаласында түрік ғалымы Али Аббас Чинар «Kazak Kültürü ve Edebiyatı Araştırmaları» («қазақ мәдениеті мен әдебиетін зерттеу») монографиясын жариялады, оның бір бөлімі Жамбылға арналған. Үш жыл бойы – 1995 жылдан 1997 жылға дейін – Қазақстан өзінің ұлы әдебиет қайраткерлері-Абай, Жамбыл және Мұхтар Әуезовті құрметтеді. Бұл мәдениет пен әдебиет қайраткерлерін бүкіл түркі халықтары білуге тиіс». Бұдан әрі ол Жамбылдың өмірбаянын сипаттайды және, «ақын Сүйінбайдың шәкірті, халық ақындық дәстүрінің жарқын өкілдерінің бірі, Жамбыл осы кезеңдердің әрқайсысында оның шарттары мен уақытына сәйкес өз шығармашылығын дамыта отырып, хан билігінің, орыс патшалығының және Кеңес өкіметінің қалыптасу кезеңдерін басынан өткерді». Оның келесі тұжырымы заңды: «Жамбыл халық әндерін орындаумен айналысады, бұл оған бақыт пен қуаныш әкеледі. Жеке күш оған күшті және керемет дауыс береді. Домбыраға деген сүйіспеншілік жалпы махаббат ұғымына тең. Әли Аббас Чинар Памир алқабындағы қазақ ақынына жүгінген тәжік ақыны Гассем Лахудтың сөзін келтіреді.

Түрік зерттеушісінің айтуынша, Жамбыл шығармашылығының ең мықты бөлігі айтыстың эпикалық дәстүрлері мен дәстүрлерін жалғастыру және дамыту болды.

Түркиядан келген қазақ әдебиетінің зерттеушісі Кеңес үкіметінің Жамбылды ерекше қастерлеуінің себептерін жүйелейді. Оның пікірінше, бірінші себеп Жамбыл – ең мықты шығармашылық тұлға. Екіншісі-Жамбылдың басшылықтың оң қабылдаған туындыларын жасауы. Үшіншісі-оның халық арасында танымал болуы және кеңес басшылығының оның беделін сақтап, шығармашылық тұлғаны халықтар достығын насихаттау және насихаттау мақсатында пайдалану ниеті. Қазақ ақынының халықаралық танымалдығын көрсете отырып, Әли Аббас Чинар Джордж Томсонның Жамбыл туралы мәлімдемесін келтіреді. Британдық филолог «Жамбыл өзінің таланты мен жеке басының сүйкімділігімен бүкіл Кеңес Одағын жаулап алды» деп есептеді. Қорытындылай келе, Әли Аббас Чинар Жамбылдың шығармашылық тұлғасының күшіне таңданысын білдіреді және өз мемлекеті тарапынан Түркияның халық ақындарына да осындай көңіл бөлуін тілейді.

Сонымен, Жамбыл Жабаевтың туындылары алыс шет елдерде неміс, ағылшын, француз, испан, Албан, словак, Чех, поляк, румын, болгар, венгр, қытай, корей, моңғол тілдеріне, Қазақстанның тәуелсіздігі кезеңінде түрік тіліне аударылған. XX ғасырдың екінші жартысында оның шығармашылығына шетелдік пікірлер негізінен баспасөзде пайда болды, ал XXI ғасырдың басында шетелдік ғалымдар қазақ ақынының өмірі мен шығармашылығына әдебиеттану еңбектерін арнады. Жамбыл Жабаевтың шетелдік қабылдауы оның таланты мен шеберлігінің жоғары бағалануымен сипатталады.

ҚМ АА Күәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.